

Skeppet och fisknätet

Om Östhammars och Öregrunds stadsvapen

EDVIN GUSTAVSSON

De båda gamla roslagsorterna Östhammar och Öregrund har som stadsmärken, "vapen" eller sigillbilder haft ett utsträckt fisknät respektive ett skepp under segel. Dessa bildframställningar stämmer bra överens med att huvudnäringarna här en gång var fiske och sjöfart.

Vad märke Östhammars styrande råd och verkställande skrivare använde sig av från stadens dokumenterade tillblivelse 1368 och framåt vet vi ingenting om. Överhuvudtaget tycks intet dylikt härifrån härrört medeltida material finnas bevarat.

Det nytilkomna Öregrunds borgare uppger i sitt inteckningsbrev av den 29 juli 1492 på den boendemark, som de nu skulle besitta, att eftersom de saknade eget stadssigill hade de till bekräftelse låtit bruka "socknens incigle i Börstil ok helga kors gilles incigle ther samastads". Östhammar hade då avflyttat från sin gamla plats och blivit Öregrund samt tagit sina privilegier med sig men tydligen inte sitt eventuellt innehavda sigill, som kanske kommit att stanna i socknen ("Östhammar i Börstill sokn" som det heter i t. ex. de första privilegiebrevet).

Öregrund skall enligt L. Salvius, *Beskrifning öfver Sverige*, 1741, "allt sedan 1589" haft "til Vapen et Skep med utspänta Segel", vilket samme säger anspelar på den på orten på sin tid förekommande livliga skeppsfarten.

Sigillbilden förekommer dock tidigare, fast under avvikande samhörighet. Detta visas av tvenne, möjligen tre påträffade avtryck i original. Det ena av dessa är hängt under borgerskapets i Öregrund försäkran av den 20 januari 1569 (Svenska riksdagsakter II nr 375). Där sitter städernas sigill fästade med röda ylleband vid pergamentet, som har påskriften: Borgmästares, rådmäns och borgares försegling 69. Avtrycket visar konturerna av ett skepp, liknande det senare öregrundsskeppet. Omskriftens stadsnamn verkar dock nästan avsiktligt utplånat, endast med möjliga läsningen AR på slutet. Man kunde härav frestas tro, att vederbö-

rande i Öregrund inte velat erkänna det på dem lagda namnet. Även var det så, att det egentliga Östhammar denna tid ej hade erkänd stadskarakter.

Det andra åsyftade avtrycket är gjort på papper under redovisningen för Öregrund av Älvsborgs lösen 1571 (Riksarkivet, Uppland vol 2). Tämligen tydligt framträder där samma skepp tillika med omskriften: ÖSTHAMMARS STADS INSEGEL – vad årtal därtill har stått kan tyvärr ej urskiljas.

Det tredje nämnda avtrycket har Palmskiöld på ett blad i sin samling vol 277:929 i Uppsala universitets bibliotek. Det är helt svagt och visar blott dunkelt en skeppsbild med otydlig text. Däri kan möjligen läsas ett ÖSTHAMMAR, som Palmskiöld, ock om än tveksamt, verkar ha hänfört det till.

Vilka slutsatser kan man dra av ovanstående? Att det var ett av Öregrund under namnet Östhammar använt sigill före 1589 är tydligt. Av

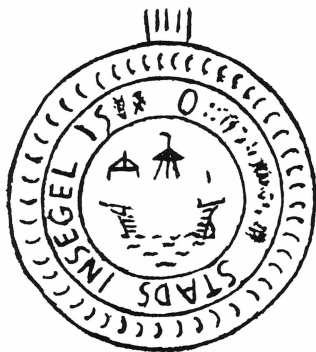

Bild 1. Öregrunds stads sigill 1569 och 1589. Eftertryck i riksdagsacta.

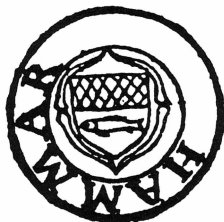

Bild 2. Östhammars stads äldsta (?) sigill vid sidan av ett senare från 1600-talet. Det vänstra anges ha varit mycket avnött, men omskriften verkar kunna fullständigas till s(ignete) ÖSTHAMMAR, efter Palmskiölds avtryck.

samma årtal är östhammarsbornas den 23 maj av Johan III efter framförda klagomål erhållna försvarsbrev mot att bli av "Öregrunds borgare och andra" fördrivna. Skeendet, som var, skulle med ledning härav kunna tecknas sålunda, att Östhammars klagomål ledde för stadens del både till erhållandet av 1589 års skyddsbrev såsom också det egna sigillet med fisknätet. Även visar typsnittet på detta på den av Annell efter Palmskiöld gjorda avteckningen på sent 1500-talet. Det av förtullningslängderna att döma denna tid anmärkningsvärt livaktiga Öregrund behöll alltså under sitt ursprungliga namn skeppsbilden som sitt märke och lät rivalen förbli den stad den på sin kant sedan långligt varit. Samförstånd var därmed för denna gång uppnått, om genom avtal eller på annat sätt. Men livsrummet förblev för bägge parterna fortfarande för trångt som den följande historien utvisar, med vad som ovan skildrats flera gånger rimmande yttringar i ett långt tidsförlopp.

Källa

Antell, E. J., Östhammar, akad. disp. Översättning I. Seth, *Frösåkers hembygdsförenings årsskrift* 1933.